

javnega prava. Toraj le z ozirom na poslednje vrste delovanje političnih organov je poklican upravni sodni dvor, namreč v slučajih, če kdo trdi, da se mu je pravica kratila po kaki upravni ali administrativni rzsodbi ali uredbi, tedaj le tistikrat, ako se na kako v postavah vtemeljeno (javnopravno) terjatev oziralo ni, ali pa, ako se je komu naložila taka (javnopravna) dolžnost, ki ni vtemeljena v postavah.

Še enkrat rečemo: le takrat, kedar se prepir suče o kakih v postavah vtemeljenih pravicah, ima upravna sodnija pravico izreči: ali je odlok političnih gospósk (oblastev) postaven ali ne. Kedar se pa odlok političnih organov opira le na kako korist (oportuniteto), tedaj se pritožiti zamore le po administrativnem potu.

Upravna oblastva, proti katerih rzsodbam ali naredbam moči je pritožiti se pri upravnem sodnem dvoru, so ali organi državnega upravstva, ali pa tudi organi deželnega, okrajnega in občinskega upravstva (§. 2.); toda pri upravnem sodnem dvoru se je še le po tem moči pritožiti, kedar je stvar na upravnem potu dognana (§. 5)

Ako upravni dvor najde, da pritožba ima svojo podstavo, naj izpodbijano rzsodbo ali naredbo kot postavam nasprotn oprekliče ter pristavi vzroke, zakaj se je to storilo. Upravna oblastva pa imajo dolžnost, o tisti stvari dalje ukazati, kar gre, in pri tem jih veže pravni nazor (pravno mnenje), katerega se je upravni sodni dvor držal v svojem rzsodilu (§. 7.)

(Konec prihodnjič.)

Politične stvari.

Misli o državi, cerkvi in vednosti.

Težko se je kedaj v prejšnjih časih o državi toliko mislilo, oziroma govorilo in pisalo, kakor dandanes. Politika v današnjih dneh ni več „paradni konj“, ki ga jahajo samo privilegirani stanovi in posamesne izbrane notabilitete, temuč jezdari ga skoraj vsakdo, možje in žene, da, celó že dečki. Ker se sedaj ne govori več o „podložnikih“, ampak le o „državljanih“, zato si domišlja sleherni takih državljanov, da je z veliko žlico zajemal iz skleda državljanske modrosti. Državoznanstvo veljá sedaj kot splošno blago, v toliko večji meri, kolikor bolj se vsak posamesnik prišteva veščakom. Ravno oni pa, ki sploh prav malo vedó, govore, kakor da bi vse vedeli, o državnih zadevah. Ljudje mislijo, da se ni treba nič učiti in nič truditi za dosego državljanske modrosti, — da je ona vsakemu človeku vrojen, natoren dar, da že mlado dete državljansko modrost sesá na prsih matere ali dojnice svoje. Zato pač ni čuda, da dandanes svet sliši toliko surovih, konfuznih in neumnih misli o državi. Al to bi se trpelo; móglo bi se „suverenemu“ ljudstvu še privoščiti, da otrobe veže o politiki. Huda in nevarna pa je zmóta, v katero je dandanes bolj nego kedaj prej zabredlo pravo državoznanstvo o tem, kar se tiče misli o državi.

Novošegno državoznanstvo proglašá namreč uk, dogmo, da država je na svetu samo zaradi same sebe, da je, če tudi obstoječa iz družbe državljanov, vendar od državljanov ločeno, njim nasproti stoječe velikansko, monstrozno bitje, da ni namen njen, služiti državljanom, temveč, da ima pravico, delati za samo lastne svoje namene, češ, da je sama sebi cilj in konec.

Ker pa v državi danes ta, jutri ona stranka doseza gospodstvo in njeni udje avtokratično govore: „Država smo mi!“ zato se nameni strank smatrajo

kot nameni državni in po tem so dela. Nasledek tega je, da modérne države ne respektujejo nikake individualne in korporativne samostojnosti in prostosti, da hoté razdreti vse natorno potrebne razredbe in zahtevajo, da bi se v splošno državljanstvo potopilo in vničilo vse človeštvo. Začasno vladajoče stranke, ki se smatrajo same kot državo, zahtevajo za to državo pripoznanje njene nezmotljivosti in neomejeno vsemočnost.

Po tej teoriji in praksi modernega državoznanstva se največ in najbolj pogosto provzročajo razpori med cerkvijo, ker je ravno ona najvažnejši samoupravičeni (avtonomni) institut, služec najvišim namenom človeštva. Zato boj zoper samostojnost in prostost cerkve pripada karakteristiki modernih držav. Pečajo se s cerkvijo zlasti zato, da se bojuejo ž njo, to se pravi, da vedno bolj mejé pravice njene in zatirajo njeno prostost, da bi poslednjič tudi cerkev pogoltnilo nenasitno državno žrêlo. Razven tega se dandanes ubogo malo misli na cerkev. Napuhu moderne olike se ne zdi več truda vredno, bitje, poklic in zgodovino cerkve natančno, nikakor ne dobrohotno, temuč le nepristransko premišljevat. Cerkev imajo za stvar, katera je že v grob položena in katera le na videz po svoji stari navadi mora še obstajati in trpeti se za prosto ljudstvo, ki se ni še navzelo olike blagoslova. S takošno oliko ljudstva se pečajo domišljevano olikani stanovi zeló ognjevito. Večidel časnikov si dandanes stavi glavni nalog, cerkev izpodkopati. Učitelji na nižih in profesorji na viših šolah iščejo pri svojih prednašanjih dlake v jajci, da bi se mogla dati cerkvi zaušnica, ali se sproži proti veri trivijalen dovtip, da bi jih zato ploskajoč hvalilo kardelo mladinskih poslušalcev. Tudi pisatelji stroge vednosti delajo takisto, da bi bile resne doktrine bolj pikantne, da bi si pridobili popularnost in bi sploh služili lažnjivi dogmi, da je vera sovražnica vednosti in da tedaj jo le-ta mora pobijati na življenje in smrt. Zdaj že skoraj nihče več ne verjame, da bi mogel kake vërze, kak roman ali dramo spisati, da ne bi svojemu pisanju vsaj nekoliko cerkvi sovražnega, tako zvanega „kulturkampfa“ prideli. Tako je na priliko ne brez zaslug slavljena nemška pisateljica romanov E. Marlitt prišla do tega, svoje zaradi enakoličnosti čedalje bolj dolgočasne romane s tem storiti interesantne, da cerkvi sovražne episode pritikuje svojim izdelkom in deklamuje neko deistično filozofijo, katera je toliko bolj zoperna, ker zanjke te „plave nogovice“ kažó hude presledke v vednostih in se jasno vidi, da ta sicer častita žena se klanja modernim malikom brezverskega liberalizma in je v nečimernosti tako daleč zagazila, da razsvitljenost v tem misli razodevati, da blebeče za liberalci banalne fraze sovražnikov kristijanstva. V Avstriji smo še le nedavno videli pri slovesnosti Grünovi, kako so sicer konservativni, in celó reakcionarni možje jezdili konja sovraštva zoper cerkev in zoper „farje“, da bi si s tem pridobili liberalni nimbus.

Izgled „olikancev“ ima zapeljiv vpliv na daljne kroge. Misel se je vkoreninila, da mora biti sovražen cerkvi ali vsaj indiferenten, da se more kdo šteti med „olikance“. Marsikak mestjan čuti potrebo in silo v sebi, hoditi v cerkev ter javno opravljati verske dolžnosti; al boji se zasramovanja svojih „razsvetljenih“ somestjanov; rad bi tudi dosegel čast mestnega odbornika ali poslanca, toda on vé, da vladajoča stranka smatra kot najviše čednosti vsakega kandidata brezverstvo, frivolnost v verskih stvaréh, zasramovanje in sovraštvo cerkve in njenih služabnikov, in zato se cerkve že od daleč boji. Tudi žene in dekleta se klanjajo, ker so sploh noríce mode brezvernim, zopercerk-

venim načelom; poslušajo zasmehovanje cerkve in duhovnov z veselim smehljajem, pa tudi same bleknejo kako brezumno, da bi pokazale svojo „oliko“, svojo emancipacijo, da bi dokazale, da so vredne hčere Bogu nasprotnega in od Boga zapuščenega časa in popolnoma sposobne od novo-êrnih junakov, borečih se zoper cerkev in nebesa, biti vzete v zakon ali vsaj od njih osrečene za kratko ljubezen — na kratek čas! —

Kdor vse to žalostnega duha in skrbeč za prihodnost držav in vsega človeštva premišlja, priporočamo mu ravno sedaj na Dunaji izišlo knjigo „Gedanken über Staat, Kirche und Wissenschaft, von Jakob Meister, Professor in Wien“ v tolažbo in za krepčavo v boji za dobro stvar, za najblažje in najsvetejše interese človeštva. Ta knjiga je času zeló primerna in vse hvale vredna, kajti jasno dokazuje, da je mogoče biti visoko izobraženemu in resnično učenemu, a vendar in ravno zato vernemu, resnično katoliškemu in cerkvi udanemu.

Po „Reform“.

Zgodovinske stvari.

Osoda Turških sultanov.

(Konec.)

Drugi odstavljeni sultan je bil Osman II. Tudi on je bil pahnjen s prestola leta 1622. Rekoč, da hoče kaznovati napade Kozakov, nasledoval je Osman II. častilakomnega Sulejmana in o samih zmagah sanjajoč udari nad Poljake, kjer je poginilo 80.000 Turkov. Osrामoten in srdit se vrne v Stambul in očita vojakom strašljivost. Janičarji očitajo Osmanu nepaznost, lakomiselnost in nepremiselnost. Vničiti pa Janičarje ni bil še čas ugoden. Imeli so še staro svojo imenitnost in menilo se je o njih, da nagli Osman moral je biti zmagan v takovem boju. Govorilo se je, da bode Egipt pomagal in da se prestavi cesarski prestol v Alepo ali Damask. Janičarji oblegó serail, prederó va-nj in umoré Kislar-ago, izvlečejo sultana iz sôbe ter polunazega vodijo po mestu ljudstvu na zasmeh! Potem ga zapró v trdnjavo, kričeč: „Živio sultan Mustafa!“ — Mati dade sama Mustafa umoriti (maja meseca 1622. leta).

Da je odstavljenje sultanov in smrt njihova jedno in isto, to dokazuje pad Ibrahima I. Ko je bil odstavljen, zahtevali so ustajniki njegovo smrt in da jo opravičijo pred svetom, vprašajo muftija: „Je li dovoljeno odreči in umoriti padišo (sultana), ki, namesti podajati časti zaslužnikom, jih prodaja za denar?“ — „Da“, odgovori sodnik opirajoč se na besede korana (Mahomedanskega sv. pisma): „ako sta dva kalifa, tedaj jednega ubite!“ Takrat sta v resnici bila odvržena Ibrahim in Muhamed IV., katerega so vzdignili ustajniki. Dné 18. septembra 1648. pridejo v serail aga, vezir Muhamed in viši mufti ter oznanijo sultanu smrt, pa ga mahoma zadušé. Muhameda IV., pod katerim je jela pešati Osmanska moč, je vrgel Mustafa Köprili ter ga zaprl 1687. l. v tamnico, kjer je umrl čez 5 let.

Mustafa II., ki je padel pri Zenti, imel je svoje bivališče v Drenopolji. Proti njemu se je vzdignilo 40.000 janičarjev in 30.000 spahijev, h katerim se je pridružila še posadka v Drenopolji. Za sultana proglasé Ahmeda III., ves potrti Mustafa pa umrje 4 mesece pozneje zastrupljen v ječi. Dne 28. julija pa so zadavili v ječi odvrženega sultana Selima II. Napravil je bil novo vojsko zoper janičarje in zato je postal njihova žrtev.

Bajrakter serasker pahnil je usurpatorja Mustafa IV. s prestola in proglasil za sultana Mahmuda II. Kmalu se zopet spuntajo janičarji, zahtevajoč za vladarja zaprtega Mustafa. Po Bajrakterjevem svétu umoré Mustafa v isti sôbi, kjer je dal on zadaviti Selima II. — Mahmud je bil takrat star 23 let in bil poslednji odrastek rodú Osmanov. Dné 16. junija 1826. se posreči temu sultanu, uničiti janičarje. Od iste dobe niso odvrgli nobenega sultana več.

Dné 30. letošnjega maja zapeli so Turčini zopet staro pesem odstavljanja — tedaj po 68 letih.

Ker je v pričujočem članku, pa tudi sicer večkrat beseda o janičarih, naj povemo tudi kos njihove zgodovine.

Janičari, po Turški jeni-čeri, to je, nove čete, so bili najboljše in visoko čislano krdelo Turške peš-armade. Osnovano je bilo to krdelo pod sultanom Muratom ali Ammurathom leta 1362., ki je takrat štelo 8 do 9000 vojakov. Ko je sultan zmagovit v Evropi segel do Donave, je pobral peti del kristjanske moške mladine, ki je bila čez 15 let stara, ter jo Turškim kmetom za 2 ali 3 leta izročil, da je krepkeje postala in se v Mohamedanski veri podučila. Po tem so te fante vadili orožja in navajene vvrstili janičarom. Ime „janičar“ jim je dal neki derviš (mahomedanski menih), ko je prvokrat to armado posvečeval in jo novo četo — jeni-čeri imenoval. Ker je derviš pri posvečevanju te nove armade poveljniku svoj rokav na glavo položil, zato je z vseh janičarskih kap, ki so bile visoke in bele, visela neka capica, rokavu podobna. Število janičarov znašalo je blizo 40.000 mož, ki so se izprva nadomestovali samo iz kristjanske mladine. Plačani so bili slabo, a vživali so mnogo predpravice in bili so oproščeni mnogih davščin in celó glavnine; razdeljeni so bili v 196 polkov, „orta“ imenovanih; vsaka orta je imela višega poveljnika (aga); podpoveljnika (orta-baši), stotnika (šur-baši) in pa kuharja, ki so ga imeli v veliki časti in čegar uniforma je bila nakinčana s srebrnimi žlicami, noži itd. Orožje janičarov bila je dolga, težka puška, kratka sablja, nož in samokres za pasom. Ob času mirú je to orožje bilo v Carigradu shranjeno, namesti njega so imeli le dolgo palico. Sovražnika so napadli brez reda z divjim krohotom: „alah“! (bog). Njihov boj pa je bil brez vojne taktike skoro zmirom nesrečen v bitvi z vajenimi vojaki. Zraven teh pravih janičarov, ki so bili Turška redna peš-armada, pa je bilo še 100.000 družih janičarov, ki so bili naseljeni Turki, niso nobene plače dobivali, po vsi deželi razkropljeni, pa le redko kedaj v boj šli. Iz pravih janičarov se je sestavljala sultanova telesna garda. Pravi janičari so bili nekako ponosni na svoj stan in veliko čednejši v vsem memo družih Turških vojakov. Ko so Turki sultana Osmana II. pahnili s prestola in se je neki janičar 65. orte predrznil, odstavljenega sultana očitno na ulicah zasramovati, je Murat III., brat in naslednik Osmanov vso to orto s tem kaznoval, da jo je iz vrste janičarov izbrisal. Sultani so skušali marsikaj preurediti o polku janičarov; al ker so imeli od starodavnih časov mnogovrstne predpravice, zato so se večkrat spuntali, dokler ni l. 1826. po odsekanih 15.000 glavah in 20.000 iz dežele prognanih puntarjev bil konec narejen janičarom.

Zdaj pa še par besedi o janičarski muziki.

Marsikomu je morebiti že na misel prišlo vprašanje: kaj je Turška muzika in od kod imé Turške muzike? Od gori popisanih janičarov izvira, ki so imeli muziko z divjim šumom in ropotom, ki je zatiral bolj tihe in melodiozne glasove družih muzikalnih instrumentov in človeka skoro oglušil. Tako muzično orodje se nahaja pri vseh divjih narodih, kjer muzika